

doi: 10.32612/uw.2543618X.2024.pp.103-123

Przegląd Środkowo-Wschodni, 9, 2024

ISSN 2543-618X eISSN 2545-1324

Nr art. 20240904

Data przesłania: 28.03.2024

Data akceptacji: 04.05.2024

Dangiras Mačiulis

Instytut Historii Litwy

dangirasmaciulis@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-6496-1538

„Obcy” w kulturze narodowej: kwestia orientacji kulturowej na Litwie w okresie międzywojennym XX wieku

Po I wojnie światowej Litwini utworzyli państwo narodowe, które miało zapewnić dominację litewskiej wspólnoty etnicznej w kulturze kraju. W ówczesnym dyskursie nacjonalizmu litewskiego dominowało przekonanie, że jedynie przedstawiciele narodu tytularnego – etniczni Litwini – mogą stworzyć litewską kulturę narodową. Jednocześnie jednak zdawano sobie sprawę, że dorobek kulturalny innych krajów będzie musiał zostać wykorzystany do tworzenia własnej kultury narodowej. W ten sposób doszło do dyskusji nad nacjonalizmem litewskim, w trakcie której zastanawiano się nad tym, co jest „swoje”, a co „obce” w kulturze litewskiej; na jakich krajach można się wzorować, tworząc własny dorobek kulturalny; jakich wzorców należy unikać. Pojawiło się pytanie o orientację kulturową kraju. W dyskursie na temat nacjonalizmu litewskiego najbardziej obawia się negatywnych wpływów kulturowych dużych państw ościennych (Rosji, Polski i Niemiec). Intelktualiści litewscy postanowili wykorzystać dorobek kulturalny krajów reprezentujących kulturę zachodnią, podczas gdy kulturę Wschodu, utożsamianą z Rosją, odrzucono jako nieodpowiedni przykład dla Litwinów. Dominująca na Litwie tożsamość katolicka sprawiła, że elity kraju ze względu na swoją orientację kulturową wybrały jako wzór do naśladowania kraje reprezentujące katolicką kulturę zachodnią, przede wszystkim Francję.

Słowa kluczowe: nacjonalizm litewski, orientacja kulturowa, wpływy kulturowe, litewska kultura narodowa, Republika Litewska (1918–1940)

Po I wojnie światowej Litwini utworzyli własne państwo narodowe. Zrealizowany projekt państwowości stworzył warunki do rozwoju kultury narodowej, co nastąpiło poprzez powołanie instytucji o charakterze kulturalnym (takich jak teatr, muzeum, biblioteka itp.), zapewnienie warunków rozwoju profesjonalnej twórczości artystycznej i ekspresji kulturalnej mas. Projekt kultury narodowej miał na celu zagwarantowanie dominacji litewskiej społeczności etnicznej w dziedzinie kultury. Litewsko-francuski semiotyk i teoretyk literatury Algirdas Julius Greimas, odpowiadając na pytanie, co przyniosło niepodległe państwo litewskie w okresie międzywojennym XX w., stwierdził, że najważniejszym osiągnięciem było to, że naród zdał egzamin dojrzałości – dla Litwina stało się oczywiste, że nie jest Polakiem ani Rosjaninem, ale Litwinem¹. Jego zdaniem po zamachu stanu w grudniu 1926 r., kiedy władzę przejął prezydent Antanas Smetona, na Litwie miała miejsce tak zwana litewska rewolucja – lituanizacja kraju². Dążono do dominacji nie tylko poprzez promowanie kultury litewskiej, ale także przez usunięcie z niej tego, co uważano za „obce”. Proces ten zainspirował długotrwałą debatę publiczną o tym, co jest „swoje”, a co „obce” w kulturze litewskiej, jaka orientacja kulturowa jest potrzebna Litwie i jakie „obce” wpływy mogą stanowić zagrożenie dla narodu litewskiego. Celem artykułu jest przegląd kwestii „obcych” w litewskim dyskursie nacjonalistycznym w okresie międzywojennym XX w. oraz udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: jakie wpływy uznawano w przypadku kultury litewskiej za „obce”, a jakie tolerowano, jak „obcy” wpływali na wybór oferowanej Litwie orientacji kulturowej.

Przed odbudowaniem państwowości w prasie litewskiego ruchu narodowego nie pojawiały się rozważania teoretyczne o problemach kultury narodowej. Ograniczano się do obrony prawa do tworzenia kultury narodowej w języku ojczystym. Wyzwolenie spod obcych wpływów rozumiano zatem jako wywalczone i obronione uprawnienie do two-

¹ A.J. Greimas, *Iš arti ir iš toli*, Vilnius 1991, s. 321.

² Ibidem, s. 258.

zenia w języku litewskim. Filozof Stasys Šalkauskis był pierwszym, który konceptualnie podszedł do problemu litewskiej kultury narodowej. W wydanej w 1919 r. w Genewie po francusku książce *Ties dviejų pasaulių riba. Sintetinis esė apie lietuvių tautinės civilizacijos problemą* (Na granicy dwóch światów. Syntetyczny esej o problemie litewskiej cywilizacji narodowej) przedstawił oryginalną koncepcję, która obejmowała problem orientacji kultury litewskiej oraz obcych wpływów.

W eseju Šalkauskis zaprezentował ideę kultury litewskiej jako syntezę kultur Wschodu i Zachodu. Twierdził, że w przypadku Litwy jest ona zdeterminowana przez jej położenie geopolityczne, na skrzyżowaniu dwóch światów – Wschodu i Zachodu. Przypominając historię, pisał:

Litwini, może nie tyle geograficznie, ile kulturowo, byli pośrednikami między Słowianami wschodnimi i zachodnimi, z Rosjanami na czele tych pierwszych i Polakami na czele tych drugich. Litwa najpierw nawiązała stosunki z Rosją, a następnie z Polską, ale nigdy całkowicie się nie odwróciła ani od jednej, ani od drugiej. Jej pozycja i rola pośrednika odgrywana przez naród litewski sprawiły, że Litwa stała się polem bitwy między Rosjanami a Polakami o dominację w świecie słowiańskim. Na Litwę z obu stron oddziaływał szeroki wachlarz wpływów intelektualnych i politycznych. Rosja przejęła kulturę chrześcijańską ze Wschodu, a Polska z Zachodu. Na Litwie ścierały się te dwie rywalizujące ze sobą mentalności³.

Šalkauskis był przekonany, że Litwini, aby zapewnić sobie istnienie i dobrobyt, „muszą zachować równowagę między Wschodem i Zachodem w swojej polityce i cywilizacji”, ponieważ doświadczenie historyczne pokazuje, że naród sprostał wyzwaniom związanym z sytuacją geopolityczną w takim stopniu, w jakim ta równowaga była utrzymywana. Argumentował, że „naród litewski może żyć pełnią życia tylko wtedy, gdy uda mu się połączyć elementy kultury rosyjskiej i polskiej w jedną litewską kulturę narodową i ustanowić zewnętrzną równowagę, przynajmniej lokalnie lub częściowo, między światem germańskim

³ S. Šalkauskis, *Raštai*, Vilnius 1995, t. 4, s. 36.

i słowiańskim”. Nie miał wątpliwości, że Litwa może odgrywać rolę „solidnego państwa pośredniego” między dwoma światami, a zadaniem narodu litewskiego jest synteza dwóch cywilizacji, Wschodu i Zachodu⁴.

Šalkauskis twierdził, że na przestrzeni wieków, otwierając się na obce wpływy, Litwa dała swoim sąsiadom pretekst do wysuwania nieuprawnionych roszczeń. Miał na myśli Polskę i Rosję, które opierały swoje roszczenia na śladach pozostawionych przez reprezentowane przez siebie kultury, co nazwał „prawem do wpływu kulturowego”. Relacje między narodami i cywilizacjami Litwy i Polski uznał za najbardziej skomplikowane, ponieważ polska elita jest jego zdaniem przywiązana do koncepcji historycznej – widzi przywrócenie państwowości we własnym kraju tylko poprzez ustanowienie nierozzerwalnych więzi z Litwą, ignorując aspiracje litewskiego ruchu narodowego⁵.

Książka Šalkauskisa ukazała się, gdy suwerenność polityczna Litwy stała się już rzeczywistością. Litewski ruch narodowy był zdominowany przez ideę, że Litwini powinni być narodem tytularnym w państwie litewskim, a państwowość powinna gwarantować im polityczną i kulturową dominację. Mając to na uwadze, Šalkauskis opracował swoją teorię syntezy, którą postrzegał jako jedyne rozwiązanie – coś, co mogłoby zapobiec potencjalnym konfliktom w walce z obcymi wpływami. Tłumaczył, że nierozsądne jest bezkrytyczne odrzucanie ugruntowanych obcych wpływów kulturowych na Litwie i że nie przyniesie to pożądanego skutku, dlatego „obowiązkiem każdego świadomego i wykształconego Litwina, który wychował się w środowisku kultury rosyjskiej i polskiej, jest dążenie do pozbycia się obcych form, ale bez odrzucania tego, co jest uniwersalne i pozytywne w tych kulturach. Innymi słowy, różne elementy kultury rosyjskiej i polskiej muszą zostać połączone przez Litwinów w organiczną całość, a następnie włączone do kultury narodowej”⁶.

⁴ Ibidem, s. 170.

⁵ Ibidem, s. 163.

⁶ Ibidem.

Podkreślając, że na Litwie obecne są ślady obcych cywilizacji, których wpływów nie da się wymazać, Šalkauskis argumentował, że synteza kultur nie jest życzeniem, ale koniecznością, ponieważ może raz na zawsze zapobiec „wszelkim politycznym roszczeniom Rosji lub Polski do Litwy, opartym na prawie do wpływów kulturowych”, a następnie będzie „skutecznym antidotum na jakąkolwiek dalszą rusyfikację lub polonizację”, gdyby takie zagrożenie się pojawiło⁷. Syntezę kultur widział jako panaceum na wszystkie bolączki i niebezpieczeństwa, które zagrażały młodemu państwu.

Idea Šalkauskisa nie spotkała się z zainteresowaniem w społeczeństwie, w latach dwudziestych XX w. na Litwie nie było jej recepcji. Można to wytłumaczyć przede wszystkim faktem, że cała uwaga skupiona była na tworzeniu narodowych instytucji kulturalnych i kształceniu inteligencji. Sytuacja zmieniła się w latach trzydziestych, kiedy młode pokolenie litewskich intelektualistów, które dorastało w okresie międzywojennym, stało się aktywnym uczestnikiem życia społecznego i zwróciło uwagę na problemy litewskiej kultury narodowej. Wówczas w dyskursie publicznym pojawiły się stwierdzenia, że poszukiwanie prawdziwej litewskiej drogi (odrębnej państwowości, zdolnej do obrony ideałów litewskiego nacjonalizmu) i stworzenie oryginalnej litewskiej kultury narodowej będzie możliwe tylko poprzez wyeliminowanie „obcego” – tego, co uważano za wpływ obcej kultury. Twierdzono, że to z powodu obcych wpływów kulturowych mentalność społeczeństwa litewskiego jest naznaczona biernością, zrusyfikowana i zgermanizowana, a to z kolei uniemożliwia Litwinom stworzenie własnej oryginalnej kultury oraz osiągnięcie szczytów kulturowych i cywilizacyjnych⁸.

Idea oczyszczenia z obcych wpływów zyskała szczególną popularność wśród litewskich intelektualistów – uważano ją za najważniejszy warunek stworzenia udanej kultury narodowej. Warunek ten był podkreślany, a nawet uważany za punkt programowy przez Juozasa Keliuotisa,

⁷ Ibidem, s. 163–164.

⁸ J. Keliuotis, *Kas yra tas rusicizmas*, „Naujoji Romuva” 1932, nr 20, s. 457.

redaktora najbardziej wpływowego międzywojennego litewskiego czasopisma kulturalnego „Naujoji Romuva”, które zaczęło ukazywać się w 1931 r., oraz skupionych wokół niego przedstawiciele młodego pokolenia litewskich intelektualistów. Ci, zwani „romuwianami”, przedstawiali się jako ruch walczący o „niezależność kulturową”, głoszący, że „po wywalczeniu wolności politycznej nadszedł czas, by uwolnić sferę kultury spod opieki cudzoziemców”, ponieważ powierzenie zarządzania życiem kulturalnym obcokrajowcom lub cudzoziemcom „upokarza naród, pozbawia go twórczego honoru i jest próbą udowodnienia, że jesteśmy bezsilni”⁹. W końcu, jak podkreślał Keliuotis, rusofile, germanofile i polonofile przez cały czas twierdzili, że Litwini są małym, biednym i niekulturalnym narodem, który nie jest w stanie samodzielnie stworzyć niczego wartościowego¹⁰. W latach trzydziestych, gdy redakcja pisma „Naujoji Romuva” podjęła rygorystyczną walkę z rusyfikacją i germanizacją, zdawało się, że nie warto już społeczeństwu udowadniać zagrożenia płynącego ze strony polonizacji, gdyż „istnieje powszechne i spontaniczne nastawienie przeciw polskości”, dlatego przede wszystkim była zdecydowana na walkę rygorystyczną, by nie powiedzieć brutalną „ze smokami rosyjskimi i germańskimi”¹¹.

Vytautas Alantas, ideolog reżimu politycznego sprawującego władzę w 1940 r., scharakteryzował sytuację Litwy jako znajdującą się w „swego rodzaju kulturowym rowie”, z którego wyjście było nie tylko kwestią szacunku do samego siebie, ale także przetrwania narodu. Wzywał do jak najszybszego wypełnienia tej „wyrwy”, aby niższy poziom kultury nie stał się uzasadnionym argumentem dla „zaspokojenia ekspansywnych apetytów” tego czy innego z sąsiadów i aby „inni nie byli kuszeni, by nas «ukulturalniać»”¹². Po zdaniu sobie sprawy, że nie będzie możliwe samodzielne zasypanie tego „rowu” zacofania, który

⁹ J. Keliuotis, *Konstruktivinės kritikos keliu*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 114, s. 217.

¹⁰ J. Keliuotis, *Jaunosios Lietuvos gairės Dariui ir Girėnui žuvus*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 134, s. 625.

¹¹ J. Keliuotis, „*N. Romuvos*” 100 numeris, „Naujoji Romuva” 1932, nr 48, s. 1034.

¹² V. Alantas, *Žygiuojanti tauta*, Kaunas 1940, s. 13.

oddziela Litwę od Europy Zachodniej, zaczęto rozglądać się za pomocnikami. Było to postrzegane jako kwestia orientacji kulturowej.

Wytworzyła się sytuacja, którą Paulius Slavėnas opisał w 1934 r. następująco:

Po wyzwoleniu się Litwy spod wpływów słowiańskich [...] pojawiła się chęć poszukania czegoś lepszego, czegoś bardziej odmiennego. Niemcy, nasi najbliżsi sąsiedzi na zachodzie, znaleźli się na pierwszym miejscu. Anglicy i Francuzi są zbyt daleko, by mieć znaczący wpływ na naszą kulturę. Kultura skandynawska jest zbyt powolna, pasywna i bezwładna. Z drugiej strony Niemcy bardzo imponują swoją niezwykłą zewnętrzną aktywnością i dynamizmem¹³.

Dlatego, rozglądając się za narodami, od których można by „się uczyć kultury”, wzrok przede wszystkim skierował się na tych ostatnich. Książka Slavėnasa *Vokiečių kultūra (Kultura niemiecka)* (z podtytułem *Krytyczna ocena*) ukazała się, gdy według słów autora „Niemcy stają przed nami w roli «kulturträger»”¹⁴. Petras Slavėnas nie miał wątpliwości, że aby stworzyć odrębną kulturę, zasoby będą musiały być czerpane ze spichlerzy bardziej kulturalnych narodów, ale ostrzegwał, „[a]by poprowadzić rozwój kulturalny Litwy w zdrowym kierunku, musimy być krytyczni wobec wszystkich narodów, w tym Niemców”¹⁵. W książce wydanej w serii biblioteki „Naujoji Romuva” Slavėnas szukał odpowiedzi na pytanie, czy „europejska inicjatywa kulturalna” należy do Niemców, czy możliwe i właściwe jest uczenie się od nich? Slavėnas znał odpowiedź na te pytania i już od pierwszych stron książki krytycznie odnosił się do kultury niemieckiej. Dowodził, że Słowianie (chodzi o Rosjan), „pomimo wielu zarzutów pod ich adresem” nie zawsze mieli zły wpływ na duchowość, podczas gdy „wpływ Niemców na naród li-

¹³ P. Slavėnas, *Vokiečių kultūra*, Kaunas 1934, s. 87.

¹⁴ Ibidem, s. 3.

¹⁵ Ibidem, s. 4.

tewski (a także na inne narody) zawsze był usypiający i demoralizujący”¹⁶.

Slavėnas nie był odosobniony. Tego samego zdania był litewski poeta i prozaik Vincas Mykolaitis-Putinas, który postanowił „ponownie stworzyć broń z pióra, skierowaną przeciwko wrogom narodu litewskiego”, przekonany, że germanizacja wyrządziła narodowi litewskiemu dziesięć razy więcej szkód niż rusyfikacja¹⁷. Dowodząc negatywnego wpływu Niemców, Slavėnas nie szczędził przykładów. Twierdził, że „wiodąca linia «niemieckiej kultury» jest prymitywna, nieludzka i niezgodna z istniejącymi osiągnięciami kulturowymi”¹⁸, a w sztuce niemieckiej uderzała go przede wszystkim „mała niezależność stylu”. Nawet w swojej „najsilniejszej dziedzinie”, muzyce, Niemcy nie byli znani z „przecierania nowych szlaków”, a Wagner, który nieustannie podkreślał swoją niemieckość, postrzegał własną twórczość jako „mającą najwyraźniej słowiański odcień”¹⁹. Historyczne doświadczenia w kontaktach z Niemcami wydawały się tak negatywne, że nawet pojawiające się w litewskim folklorze utożsamianie Niemca z diabłem („porównanie dzieł Niemców z dziełami diabła”) pisarzowi Balisowi Sruodze wydawało się zbyt łagodne²⁰.

Zgodnie z doświadczeniem historycznym najbardziej obawiano się wpływu kultur krajów sąsiednich, a niebezpieczeństwo obcego wpływu, według ówczesnego przekonania, malało w miarę oddalania się geograficznego obcej kultury od świata litewskiego: „Pożyczanie wartości kulturowych od swoich bliskich sąsiadów jest dla małego narodu bardzo niebezpieczne, ponieważ za kilka dekad lub stuleci będzie on musiał płacić rachunki z najwyższymi odsetkami”²¹. Dystansowano się

¹⁶ Ibidem, s. 88.

¹⁷ V. Mykolaitis-Putinas, *Lietuvių literatūros problemos*, „Naujoji Romuva” 1935, nr 10–11, s. 232.

¹⁸ P. Slavėnas, *Vokiečių kultūra*, s. 125.

¹⁹ Ibidem, s. 60–61.

²⁰ J. Plieninis, *Vokiškasis siaubas. Teisybė apie vokiečius*, Kaunas 1934, s. 4.

²¹ S. Tarvydas, *Geopolitika*, Kaunas 1939, s. 88.

przede wszystkim od dawnej metropolii, Rosji, która symbolizowała cały wschodni świat. Wraz z odwróceniem się od Wschodu, pozostawał Zachód. Jednak wszystkie kraje sąsiadujące bez wyjątku były traktowane z podejrzliwością. Traumatyczne doświadczenia historyczne łatwo tłumaczą podejrzliwość/strach przed kulturą rosyjską, polską czy niemiecką, ale Keliuotis podkreślał w swoich wykładach, że „Łotysze też nie życzą nam dobrze”²².

Poszukiwania kraju, z którego można by przejąć pozytywne osiągnięcia cywilizacji europejskiej, skierowano do państw położonych dalej, od Skandynawii po Włochy. Pozostało tylko zdecydować, które wybrać na nauczyciela kultury. Litewscy intelektualiści sformułowali następujące kryteria wyboru kraju mentora: musiał mieć długą tradycję kulturową, być w awangardzie kultury europejskiej i nie mieć zamiarów ekspansji kulturowej w stosunku do Litwy. W 1932 r. Alantas „w ramach poszukiwania przyjaciół dla własnej kultury” proponował budowę dwóch mostów: przerzucenie jednego „przez Berlin do narodów romańskich, szczególnie do Francji”, a inny przez Morze Bałtyckie do Skandynawii. Argumentował, że najbardziej przyjazne kulturze litewskiej są narody skandynawskie, których „poziom kultury nie ustępuje najbardziej kulturalnym narodom”, a one same „należą do małych państw, tak jak my”, a „równi sobie zawsze szybciej dojdą do porozumienia”²³.

Jednak współistnienie w niepodległej Litwie tożsamości narodowo-państwowej oraz etniczno-wyznaniowej²⁴ spowodowało pojawienie się kolejnego kryterium wyboru kraju, który miał zostać nauczycielem kultury – musiał to być kraj katolicki. Zrozumiałe jest zatem, dlaczego Włochy i Francja znalazły się w czołówce kandydatów. Uwaga im po-

²² Dział Rękopisów Litewskiej Biblioteki Narodowej im. Martynasa Mažvydasa, f. 31, b. 97, Plan wykładu wygłoszonego przez J. Keliuotisa w Gimnazjum w Poniewieżu.

²³ V. Alantas, *Tiltas per Vokietiją*, „Lietuvos aidas” 1932, nr 64, s. 5.

²⁴ R. Trimakas, *Lietuvių nacionalinis identitetas: etniškumo ir konfesiškumo santykiu problema tarpukario Lietuvos Respublikoje (1918–1940)*, „Sociologija” 1999, nr 3 (5), s. 78.

święcana szczególnie nasiliła się w 1931 r. wraz z początkiem wydawania pisma „Naujoji Romuva”, które publikowało obszerne przeglądy francuskiego i włoskiego życia artystycznego oraz przedrukowywało dzieła klasyków i modernistów²⁵. Redaktor periodyku Keliuotis, który studiował we Francji, darzył dużą sympatią ten kraj. Co prawda już w 1927 r. pisarz Juozas Tumas-Vaižgantas twierdził, że „wiele osób ma tendencję do zbliżania się raczej do Francuzów niż Niemców”, i wyjaśniał: „Oni [Niemcy] są zbyt dużymi «krzyżowcami», są zbyt zarozumiali, z góry patrzą na nas – Murzynów i nie mają zamiaru współpracować w dziedzinie kultury”²⁶. Kulturowa orientacja na Francję pojawiła się nie tylko w wizjach intelektualistów – obecna była również w umysłach władz. Minister edukacji prof. Juozas Tonkūnas 6 marca 1936 r. w informacji dla prezesa Rady Ministrów, prezentując projekt nowej „Ustawy o szkołach średnich”, proponował, aby francuski był pierwszym językiem obcym, uzasadniając w następujący sposób korzyści płynące z jego nauki: „Francuski sposób myślenia, wychowanie i interesy polityczne są bardzo zbliżone do naszych i łatwe do zrozumienia ze względu na położenie geograficzne i wspólną tradycję katolickiej edukacji chrześcijańskiej”²⁷.

W umysłach tych, którzy skłaniali się ku Francji, istniał jeszcze jeden argument, który nie był publicznie omawiany. Petras Klimas, dyplomata i wieloletni wysłannik Litwy w Paryżu, który opowiadał się za zbliżeniem z Francją (należy podkreślić, że był również sygnatariuszem Aktu Niepodległości Litwy), uważał, że kontakt z francuskimi intelektualistami byłby również, jak to ujął, „nowym chrztem ducha odporności dla naszej młodzieży”. Klimas w liście do Vaižgantasa pisał:

Francuski duch i kultura, z jej ultra-wyrafinowanym poczuciem narodowym, jej indywidualnością, byłyby dla nas bardzo zdrowe, ponieważ to,

²⁵ J. Mulevičiūtė, *Modernizmo link: dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940*, Kaunas 2001, s. 181.

²⁶ Vaižgantas, *Laiškai Klimams*, Vilnius 1998, s. 111.

²⁷ S. Kaubrys, *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gintis*, Vilnius 2000, s. 28–29.

czego nam najbardziej brakuje, to oryginalność, inicjatywa wolności i poczucie wewnętrznego piękna, które konsolidują siły, chronią przed zastojem i poddaniem się²⁸.

Vaižgantas zgadzał się z taką opinią. Atrakcyjność Francji dla Klimasa można podsumować słowami: należy uczyć się od Francji estetycznego nacjonalizmu i musi się on stać ideologią kultury narodowej.

Dla Valentinas Gustainisa, absolwenta uniwersytetów w Heidelbergu i Sorbony oraz byłego redaktora dziennika „Lietuvos aidas”, który wyrażał poglądy litewskiego rządu, fakt, że „Litwa zdecydowała się czerpać wzorce kulturowe głównie z Francji”, wydawał się całkowicie rozsądnym i właściwym wyborem. W latach 1935–1936 był korespondentem gazety „Lietuvos aidas” w Warszawie, a w latach 1938–1939 korespondentem Elty (agencja prasowa) w Paryżu. Gustainis przekonywał, że „Francja ma dość światła, by wykształcić cały kulturalny świat, próżno szukać w historii współczesności innego kraju tak bogatego w «dobra duchowe»”²⁹.

W latach trzydziestych francuskie wpływy kulturowe na Litwie wyraźnie się nasiliły. Germanista Ignas Skrupskelis, dokonując przeglądu litewskiego życia kulturalnego w 1937 r., stwierdził, że zwrot ku kulturze francuskiej miał na celu „zrównoważenie pewnych utrzymujących się wpływów obcych kultur”. Ten absolwent uniwersytetów w Królewcu i Wiedniu z zadowoleniem przyjął taki obrót spraw, ale zastrzegł, że „wpływ jakiegokolwiek obcej kultury, przeniesienie jej osiągnięć do naszego kraju, nie jest ostatecznym celem. Obce kultury są nam potrzebne o tyle, o ile pomagają rozwijać naszą własną kulturę narodową”³⁰.

Poszukiwanie orientacji kulturowej znalazło odzwierciedlenie w ocenie teorii syntezy kultur Wschodu i Zachodu Šalkauskisa, o której wspomniano wyżej. W 1938 r. Šalkauskis, już jako uznany działacz

²⁸ Dział Rękopisów Uniwersytetu Wileńskiego, f. 1–331, List P. Klimasa z 14 lutego 1927 r. do Vaižgantasa.

²⁹ V. Gustainis, *Prancūzija*, Kaunas 1938, s. 9–10.

³⁰ I. Skrupskelis, *Lietuvos gyvenimas 1937 metais*, „Židinyš” 1938, nr 1, s. 6.

społeczny i profesor Uniwersytetu Witolda Wielkiego (a w następnym roku jego rektor) w piśmie „*Židynys*” ogłosił artykuł *Geopolitinė Lietuvos padėtis ir lietuvių kultūros problema* (Sytuacja geopolityczna Litwy i problem kultury litewskiej), w którym przypomniał czytelnikom o swojej koncepcji syntezy kultur. Tym razem rozważał problem kultury litewskiej z perspektywy geopolitycznej, podkreślając, że jest ona najważniejsza, ponieważ „w rzeczywistości dotyka życia narodu, łącząc pierwiastki geograficzny, polityczny, gospodarczy, a nawet historyczny”³¹. Podkreślił, że w Europie istnieją trzy kraje, których sytuacja geopolityczna wyróżnia się tym, że znajdują się pomiędzy kilkoma konkurującymi ze sobą mocarstwami – chodzi o Szwajcarię, Belgię i Litwę. Ta ostatnia znajduje się na przecięciu politycznych i kulturowych interesów Niemiec, Polski i Rosji Radzieckiej, a rywalizacja o wpływy na Litwie jest jednym z najsilniejszych czynników gwarantujących jej suwerenność polityczną. Argumentował, że sytuacja Litwy jest szczególna, ponieważ znajduje się ona na linii Wschód–Zachód, ale całkowicie nie należy do żadnej ze stron: religia łączy Litwinów z Zachodem, ale temperament, psychika i dziedzictwo historyczne łączą ich ze Wschodem³².

Należy zauważyć, że w rozważaniach Šalkauskisa Litwa nie jest krajem o rzeczywistych granicach z 1938 r. bez Wilna, ale ma granice ustanowione traktatem pokojowym zawartym pomiędzy Litwą a Rosją Radziecką w Moskwie w 1920 r. Jest krajem o znacznie większym terytorium na południu i wschodzie, które według obliczeń Kazysa Pakštasa powinno było liczyć ponad 4 mln mieszkańców, z czego tylko 56% stanowili Litwini. Šalkauskis zauważył, że biorąc pod uwagę mieszany skład narodowościowy ludności i różne doświadczane wpływy kulturowe, niemożliwe jest postrzeganie Litwy jako kraju i państwa zjednoczonego i jednolitego narodo-wo. Dlatego też integralność państwa i lojalność jego mieszkańców można osiągnąć tylko wtedy, gdy szanowana

³¹ S. Šalkauskis, *Raštai*, s. 455.

³² Ibidem, s. 456–458.

jest „specyfika wyrażania się” wszystkich obywateli i uznawana zasada wielożyzyczności w różnych regionach³³.

Šalkauskis twierdził, że Litwa jest państwem buforowym i równoważenia sytuacji międzynarodowej, a ze względu na swoje położenie graniczne, mieszaną ludność i historycznie doświadczane wpływy obce ma tworzyć „kulturę narodową o charakterze syntetycznym” – ma dokonać syntezy kultur. Zauważył, że każdy kulturalny naród nie może obejść się bez komunikacji, wymiany kulturalnej i przyswojenia osiągnięć obcych narodów w drodze syntezy. Jeśli duże narody o wielkim potencjale kulturowym mogą być bardziej wycofane w tworzeniu kultury, to małe, jeśli chcą się rozwijać – „stanać na kulturalnych wyżynach” – nie mogą zrezygnować z intensywnej pracy na rzecz syntezy kultur, w przeciwnym razie pozostaną w tyle za swoimi wielkimi sąsiadami i stracą możliwość niezależnego istnienia. Jeśli zawłaszczenie kulturowe odbywa się poprzez syntezę kultur – asymilację w narodowych formach „zgodnie z duchem narodowym” – wówczas naród nie będzie narażony na asymilację lub pozostawanie pod jednostronnym wpływem obcej kultury³⁴.

Šalkauskis twierdził, że we „wcześniejszej historii” Litwy obce wpływy były przyjmowane bez asymilacji, ale po odrodzeniu narodowym i przywróceniu litewskiej państwowości kultura rozwinęła się w bardziej narodowych formach, ale nie była jeszcze wolna od jednostronności. W tym czasie wpływy kultury polskiej zostały radykalnie wyeliminowane, ale wpływy rosyjskie i niemieckie pozostały znaczące. Wynikało to z faktu, że starsze pokolenie litewskich intelektualistów, będące pod wpływem kultury rosyjskiej, miało tendencję do „bezkrytycznego przenoszenia rosyjskich przykładów do naszego niezależnego życia”, podczas gdy duża część młodszego pokolenia po przywróceniu niepodległości studiowała w Niemczech, a wracając, „przywoziła niemieckie wpływy, które wdzierały się na Litwę różnymi drogami”.

³³ Ibidem, s. 458–462.

³⁴ Ibidem, s. 466–468.

Šalkauskis zauważył, że bezkrytyczne i jednostronne zawłaszczanie niemieckiej kultury nadal jest bardzo silne, o czym świadczy np. fakt, że nawet francuskie filmy są często wyświetlane w niemieckiej wersji językowej³⁵.

Šalkauskis ostrzegł przed niebezpieczeństwami związanymi z koncentrowaniem się wyłącznie na osiągnięciach jednej obcej kultury: „Zapożyczanie kultury z jednego źródła dla małego narodu jest niebezpieczne. Jeśli kultura narodowa jest tworzona przez syntezę elementów pochodzących z różnych źródeł, pojawiają się warunki, aby naród nie uległ niebezpiecznym jednostronnym wpływom. Oczywiście wpływy sąsiedzkie zawsze będą najsilniejsze”³⁶. Uważał, że kultura litewska nieuchronnie będzie musiała łączyć elementy kultury słowiańskiej i germańskiej. Chociaż pożądane było wykorzystanie pierwiastków innych kultur, takich jak romańska, jako przeciwwagi dla wspomnianych, uważano, że czynnik sąsiedztwa będzie najsilniejszy, a zatem słowiańskie i germańskie elementy zdominują litewską syntezę kultur. Co więcej, pozycja Litwy na linii Wschód–Zachód oznaczała, że litewska synteza kultur będzie łączyć wschodnie i zachodnie pozytywne elementy kulturowe³⁷.

Przyznając, że realizacja zasady syntezy kultur jest trudna i wymaga subtelności, Šalkauskis podkreślał jej konieczność, jeśli państwo ma łagodzić, a nawet godzić antagonizmy spowodowane wpływem różnych obcych kultur. Przedstawił realistyczną jego zdaniem propozycję, jak można to osiągnąć. Przypomniał, że naród litewski żyje pod faktycznym wpływem trzech narodów – niemieckiego, rosyjskiego i polskiego. Każdy z nich ma swoją kulturę narodową, z której można by zaczerpnąć uniwersalne wartości, by następnie przekształcić je w element własnej kultury za pomocą syntezy, nadając im formę narodową. Na przykład od Niemców sugerował przejście aktywności, organizacji i dyscypliny,

³⁵ Ibidem, s. 469–470.

³⁶ Ibidem, s. 470–472.

³⁷ Ibidem.

z kultury rosyjskiej – jej nieodłączny ogólnoludzki pierwiastek, który nawet często przyćmiewa rosyjską odrębność narodową, podczas gdy kultura polska przyciągała bardzo wyrazistym pierwiastkiem narodowym. Šalkauskis twierdził, że „subtelność form kulturowych, dobry smak i ekspresja artystyczna są charakterystyczne dla kultury polskiej jako całości”, dlatego jeśli się chce przybliżyć litewską kulturę narodową do „spolonizowanych elementów”, należy dodać elementom własnej kultury „kunsztu i subtelności opartej na polskich przykładach”, gdyż w przeciwnym razie prymitywizm ekspresji będzie nadal odpychał od siebie „spolonizowane elementy naszego narodu”. Był przekonany, że tylko syntetyczny typ kultury litewskiej pomoże pomyślnie połączyć wielojęzyczne i zróżnicowane kulturowo społeczeństwo w jednolity organizm państwowy. Wiązał realizację idei syntezy kultur z zapewnieniem bezpieczeństwa międzynarodowego Litwy, uznając to za gwarancję równowagi, ponieważ według niego „każde jednostronne poddanie się wpływom kulturowym któregoś sąsiada zostałoby uznane przez pozostałych za poddanie się obcym wpływom politycznym”³⁸.

Pomysły Šalkauskisa nie spotkały się z większym poparciem – tak samo krytycznie oceniali je zarówno Keliuotis, redaktor pisma „Naujoji Romuva”, jak i Vytautas Alantas, jeden z ideologów narodowców, który „specjalizował się” w dziedzinie kultury. Dla Keliuotisa twierdzenie Šalkauskisa, że naród litewski zawiera w sobie ducha Wschodu, było „tylko mitem, legendą, pięknym romantycznym snem, nieopartym na żadnych danych naukowych”. Podobne twierdzenie Šalkauskisa było dla Keliuotisa nawet obraźliwe, podkreślał bowiem, iż „Litwini są bardzo utalentowani i od dawna mają kulturę na dość wysokim poziomie, czym nie mogą się pochwalić przedstawiciele innych narodów”³⁹.

Alantas ocenił teorię syntezy kultur zaproponowaną przez Šalkauskisa jako wyraz braku zaufania do twórczej siły narodu litewskiego. Według niego naród litewski chce być niezależny kulturowo tak samo,

³⁸ Ibidem.

³⁹ J. Keliuotis, *Meno tragizmas*, Vilnius 1997, s. 143.

jak chce być niezależny politycznie⁴⁰. Zachęcał, aby w propagandzie kulturalnej zaszczipać kluczową myśl, że w tworzeniu kultury narodowej „litewskość jest początkiem i końcem wszystkiego, a droga do kultury narodowej nie prowadzi przez Wschód i Zachód [...], ale przez Litwę i Litwinów”⁴¹. W opinii Alantasa hasło „Litewska osobowość, litewska wola, litewskie wysiłki po to, by stworzyć litewską kulturę narodową!” najlepiej pasowało do realiów Litwy i jej ambicji narodowych⁴².

Dla Alantasa i Keliuotisa nie do przyjęcia była propozycja Šalkauskisa, aby czerpać kulturę ze Wschodu, którą utożsamiano przede wszystkim z kulturą rosyjską. Starsze pokolenie intelektualistów było ganione przez młodsze za podziw dla niej. W latach trzydziestych rozważaniom na temat orientacji kulturowej Litwy towarzyszyła teza o konflikcie pokoleń: pokolenia rodziców, którzy nadal nie mogą i najwyraźniej nie będą w stanie pozbyć się nawyku patrzenia na Wschód, ponieważ dorastali pod wpływem kultury rosyjskiej, oraz pokolenia dzieci, które nie mają żadnych sentymentów do Wschodu, wierzą tylko we własne siły i sympatyzują wyłącznie z Zachodem. Keliuotis i jego współpracownicy argumentowali, że kulturę narodową Litwy mogą stworzyć tylko ludzie z jego pokolenia – młodzi Litwini, którzy, jak podkreślał, „nie uczyli się w rosyjskich szkołach”. Uważając się za przedstawiciela tego pokolenia, Keliuotis obiecał w jego imieniu:

Nie będziemy wspierać ani szkół rosyjskich, ani niemieckich. Nie będziemy uczyć się wulgarnych rosyjskich dowcipów ani klęczeć w ekstazie u stóp [aktorki] Niemczynowej i płacić jej tysiący litów miesięcznie. Nie będziemy zapraszać Waregów ze wszystkich czterech krajów i prosić ich niewolniczo, by stworzyli dla nas kulturę. Stworzymy ją sami, nie będziemy marnować pieniędzy na przechodniów. Ufamy sobie i nie będziemy służyć obcym bogom. Nie jesteśmy dzikim narodem – nie po-

⁴⁰ V. Alantas, *Žygiuojanti tauta*, s. 118–119.

⁴¹ *Ibidem*, s. 126.

⁴² *Ibidem*, s. 129.

trzebujemy kulturtragerów. [...] Wiemy, że będziemy mieć tylko tyle, ile wywalczymy własnym wysiłkiem⁴³.

Pismo „Naujoji Romuva” nieustannie przekonywało, że kulturę narodową może stworzyć tylko młodzież – „młode pokolenie urodzone na Litwie, dojrzałe na wolnym powietrzu”⁴⁴, które znacznie wyprzedziło starsze pokolenie w swoich radykalnych poglądach na kwestie narodowe. Młodzież była przede wszystkim zainteresowana własną kulturą, a starsze pokolenie, które oglądało się na inne kraje, było wielokrotnie oskarżane o „brak szczerzej i głębokiej miłości do litewskiej cywilizacji narodowej”⁴⁵. Twierdzono, że pokolenie młodych osób wykształconych w litewskich szkołach w niepodległej Litwie „charakteryzuje się głębokim poczuciem narodowym” i „jest prawie nacjonalistyczne, w dobrym tego słowa znaczeniu”⁴⁶.

W odpowiedzi Šalkauskis w 1938 r. zauważył, że nowe pokolenie litewskich intelektualistów, którzy dojrzewali i zdobywali wykształcenie w niepodległej Litwie i nie mieli osobistego doświadczenia przebywania za granicą, często zaprzeczało konieczności przejęcia kultury z innych krajów i deklarowało gotowość do samodzielnego stworzenia „czysto litewskiej, całkiem odrębnej i niezależnej kultury”. Jednak nie znając obcych kultur, nie potrafiały odróżnić przejawów kultury własnej od obcej i „nieświadomie poddają się gorszym trendom w modzie”⁴⁷.

Młodemu pokoleniu litewskich intelektualistów obcy był bezkrytyczny podziw dla Zachodu. Zachód interesował je tylko w takim stopniu, w jakim mógł przyczynić się do tworzenia kultury narodowej. Tej powściągliwej postawie sprzyjały również idee kryzysu, odzwierciedlone w *Zmierzchu Zachodu* niemieckiego filozofa Oswalda Spenglera. Litewski filozof Antanas Maceina uważał książkę Spenglera za odbi-

⁴³ J. Keliuotis, *Penkiolika laisvo gyvenimo metų*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 111, s. 146.

⁴⁴ Ibidem, s. 146.

⁴⁵ V. Keliuotis, *Kova dėl tautinės kultūros*, „Naujoji Romuva” 1932, nr 19, s. 434.

⁴⁶ *Lietuvių jaunuomenės misija*, „Naujoji Romuva” 1934, nr 166, s. 232–233.

⁴⁷ S. Šalkauskis, *Raštai*, s. 470.

cie całego zachodniego świata: „Nastrój, który emanuje z całego jego dzieła, jest nie tylko jego osobistym nastrojem, ale nastrojem całego zachodniego świata, który jest zmęczony i wąty w swojej racjonalności. [...] Zachód jest przepracowany. Jest zmęczony. Jest wyczerpany w swojej strukturze, logice i technice”⁴⁸. Spenglerowskiemu pesymizmowi próbowano przeciwstawiać optymistyczną wiarę, że kryzys kultury zachodniej nie zainfekuje kultury litewskiej, która wciąż była „jakby niedokończonym dziełem”⁴⁹.

Czy ideolodzy litewskiej kultury narodowej mogli być zafascynowani pesymistycznymi myślami o końcu kultury zachodniej, skoro dopiero kładzono podwaliny pod ich własną kulturę? Co więcej, świat zachodni dla ideologów litewskiej kultury narodowej nie wydawał się zbyt atrakcyjny. Pograżony w materializmie praktycznym, był w ich oczach daleki od idealnego modelu, który zaszczepili w swojej wyobraźni, ponadto zachęcał do kulturowej samoizolacji. Zachód przyciągał jednak tradycją chrześcijańską i osiągnięciami cywilizacyjnymi. W takiej dwuznacznej sytuacji młodzi intelektualiści zaproponowali wyjście: pamiętać o Zachodzie tylko wtedy, „gdy trzeba się czegoś nauczyć”⁵⁰.

Oficjalny dziennik rządowy wzywał czytelników do zachowania czujności, aby przy „zakładaniu francuskiego krawata” nie „doszło do uduszenia litewskiego ducha”, jednak nie należało „rezygnować z uczenia się od innych tego, czego brakuje nam u siebie”. Sugerowano, aby nie kierować uwagi w jednym kierunku, ale uczyć się „od każdego kraju, który wzmacnia Litwę, czyni ją bogatszą i zwiększa jej zdolność do samoobrony”⁵¹. Proponowano brać od świata to, czego brakuje Litwie, aby ucywilizować się pod względem kultury materialnej. Dlatego otwartość na Zachód była konieczna tylko w takim stopniu, w jakim było to potrzebne do realizacji programu modernizacji Litwy pielęgno-

⁴⁸ A. Maceina, *Raštai*, t. 1, Vilnius 1991, s. 52.

⁴⁹ Ibidem, s. 513–514.

⁵⁰ J. Keliuotis, *Konstruktyvinės kritikos keliu*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 114, s. 219.

⁵¹ *Kultūros kryptis*, „Lietuvos aidas” 1933, nr 54, s. 1–2.

wanego przez intelektualistów, a Maceina w swoich pracach z zakresu filozofii społecznej określał nowoczesną cywilizację zachodnią jako największego wroga⁵².

Radykalna postawa młodego pokolenia, które zetknęło się ze światem zachodnim, nie powinna dziwić – w końcu nacjonalizm, jak zauważył Anthony D. Smith, to program ludzi wykształconych, którzy ulegli wpływowi nowoczesnej, świeckiej, zwłaszcza zachodniej kultury i nauki⁵³. Kontakt narodowej inteligencji z Zachodem zrodził pragnienie podniesienia poziomu kultury swojego narodu do poziomu zachodniego, dlatego idea państwa narodowego narodziła się i była realizowana jako projekt nowoczesnej kultury litewskiej. Uważano, że program modernizacji kultury narodowej odniesie sukces i uda się uniknąć negatywnych skutków tylko wtedy, gdy dzieło modernizacji zostanie powierzone wyłącznie przedstawicielom dominującej społeczności etnicznej, co doprowadziło do podejrzliwego stosunku do obcokrajowców i Zachodu.

Podsumowując, można twierdzić, że dyskurs litewskiego nacjonalizmu w międzywojennej Litwie był zdominowany przez pogląd, że litewska kultura narodowa powinna być tworzona samodzielnie i zadanie to ma zostać powierzone przedstawicielom narodu tytularnego. Jednocześnie jednak zdawano sobie sprawę, że tworząc własną kulturę narodową, trzeba będzie czerpać z dorobku innych krajów. Doświadczenie historyczne było powodem zaniepokojenia negatywnym wpływem kulturowym głównych krajów sąsiednich (Rosji, Polski i Niemiec) na społeczeństwo litewskie, dlatego pojawiły się apele o przeciwstawienie się temu potencjalnemu wpływowi. Podczas gdy kultura zachodnia była postrzegana z podejrzliwością i zachęcano do jej krytycznej oceny, kultura wschodnia, utożsamiana przede wszystkim z kulturą rosyjską, była kategorycznie odrzucana. Przeważająca na Litwie katolicka tożsamość miała znaczący wpływ na obranie orientacji kulturowej na katolicki Zachód.

⁵² L. Donskis, *Tarp Karlailio ir Klaipėdos*, Klaipėda 1997, s. 215.

⁵³ A.D. Smith, *Nacionalizmas XX amžiuje*, Vilnius 1994, s. 39.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Dział Rękopisów Uniwersytetu Wileńskiego, f. 1–331, List P. Klimasa z 14 lutego 1927 r. do Vaižgantas.

Dział Rękopisów Litewskiej Biblioteki Narodowej im. Martynasa Mažvydasa, f. 31, b. 97, Plan wykładu wygłoszonego przez J. Keliuotisa w Gimnazjum w Poniewieżu.

Opracowania

Alantas V., *Tiltas per Vokietiją*, „Lietuvos aidas” 1932, nr. 64, s. 5.

Alantas V., *Žygiuojanti tauta*, Kaunas 1940.

Donskis L., *Tarp Karlailio ir Klaipėdos*, Klaipėda 1997.

Greimas A. J., *Iš arti ir iš toli*, Vilnius 1991.

Gustainis V., *Prancūzija*, Kaunas 1938.

Kaubrys S., *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gintis*, Vilnius 2000.

Keliuotis J., *Kova dėl tautinės kultūros*, „Naujoji Romuva” 1932, nr 19, s. 433–435.

Keliuotis J., *Kas yra tas rusicizmas*, „Naujoji Romuva” 1932, nr 20, s. 457–459.

Keliuotis J., „*N.Romuvos*” 100 numeris, „Naujoji Romuva” 1932, nr 48, s. 1033–1036.

Keliuotis J., *Penkiolika laisvo gyvenimo metų*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 111, s. 145–147.

Keliuotis J., *Konstruktyninės kritikos keliu*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 114, s. 217–219.

Keliuotis J., *Jaunosios Lietuvos gairės Dariui ir Girėnui žuvus*, „Naujoji Romuva” 1933, nr 134–135, s. 625–628.

Keliuotis J., *Meno tragizmas*, Vilnius 1997.

Kultūros kryptis, „Lietuvos aidas” 1933, nr. 54 s. 1–2.

Lietuvių jaunuomenės misija, „Naujoji Romuva” 1934, nr. 166, s. 232–233.

Maceina A., *Raštai*, t. 1, Vilnius 1991.

Mykolaitis-Putinas V., *Lietuvių literatūros problemos*, „Naujoji Romuva” 1935, nr 10–11, s. 225–232.

Mulevičiūtė J., *Modernizmo link: dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940*, Kaunas 2001.

Plieninis J., *Vokiškasis siaubas. Teisybė apie vokiečius*, Kaunas 1934.

Skrupskelis I., *Lietuvos gyvenimas 1937 metais*, „Židinys”, 1938, nr 1, s. 3–10.

Slavėnas P., *Vokiečių kultūra*, Kaunas 1934.

Smith A.D., *Nacionalizmas XX amžiuje*, Vilnius 1994.

Šalkauskis S., *Raštai*, t. 4, Vilnius 1995.

Tarvydas S., *Geopolitika*, Kaunas 1939.

Trimakas R., *Lietuvių nacionalinis identitetas: etniškumo ir konfesiškumo santykio problema tarpukario Lietuvos Respublikoje (1918–1940)*, „Sociologija” 1999, nr 3 (5), s. 67–80.

Vaižgantas, *Laiškai Klimams*, Vilnius 1998.

„Foreigner” in national culture: the question of cultural orientation in the 20th century in interwar Lithuania

After the First World War, Lithuanians created a national state, which was supposed to ensure the dominance of the Lithuanian ethnic community in the country's culture. At that time, the discourse of Lithuanian nationalism was dominated by the notion that only representatives of the titular nation – ethnic Lithuanians – could create Lithuanian national culture. However, at the same time, it was realized that the cultural achievements of other countries will have to be used in creating their own national culture. This inspired a discussion in the discourse of Lithuanian nationalism about what is „own” – Lithuanian, and what is „foreign” in Lithuanian culture; which countries cultural achievements can be based on and which should be avoided. The question of the country's cultural orientation arose. In the discourse of Lithuanian nationalism, the negative cultural influence of the big neighboring states (Russia, Poland and Germany) is most feared. Lithuanian intellectuals decided to use the cultural achievements of countries representing Western culture, while Eastern culture, which is identified with Russia, was categorically rejected as an unsuitable example for Lithuanians. The dominant Catholic identity in Lithuania determined that the country's elite chose countries representing Catholic Western culture for their cultural orientation, primarily France.

Keywords: Lithuanian nationalism, cultural orientation, cultural influence, Lithuanian national culture, Republic of Lithuania (1918–1940)